

RUMANTSCH EMPRIMA LINGUA

1 Dotaziun da las lecziuns

	1. onn	2. onn	3. onn
Rom d'instrucziun generala	4	3	3

2.1 Finamira generala

La scolaziun en rumantsch sco emprima lingua enritgescha e differenziescha tar la scolara e tar il scolar las facultads communicativas che las scolas preparatorias han sviluppa e tgira e promova il plaschair vi da l'expressiun linguistica. Ella stimulescha a estructurar il pensar ed a furmar la personalitad.

Ella sviluppa las facultads da tadlar, da leger, da chapir e da s'exprimer a bucca ed en scrit.

Ella approfundescha l'enconuschientscha dal mund cultural e linguistic rumantsch e da sia evoluziun istorica e contribuescha uschia e tras excurs cumparistics era a sensibilisar la scolara ed il scolar per auters linguatgs ed autras culturas, cunzunt per la trilinguitad grischuna.

La scolaziun cumpiglia in dals idioms regionalis rumantschs e sviluppa ils meds necessaris per l'expressiun adattada a las diversas situaziuns da communicaziun. Daspera cultivescha ella la chapientscha da tschels idioms e dal rumantsch grischun.

L'instrucziun da rumantsch sviluppa era las varts imaginativas, affectivas e creativas dal carstgaun giuven. L'experientscha dal bilinguissem po vegnir vivida sco schanza.

2.2 Indicaziuns didacticass

Per cuntanscher las finamiras duai ins applitgar differentas metodos d'instrucziun (instrucziun frontala, lavur en gruppas, lavuratori, projects ed instrucziun da bloc).

Igl è necessari da respectar ina tscherta cuntinuitad da las tecnicas da lavur.

Per garantir in bun contact direct cun las regions rumantschas san ins applitgar las metodos da project, excursiuns e champs da lavur.

Per savair promover l'identitad interrumscha èsi inditgà da tschertgar la collavuraziun tranter ils differentis idioms (lecziuns e projects cuminaivels).

In agid per l'instrucziun da lingua è la rait didactica da Messelken.

I sa tracta d'ina taxonomia dubla da capacitads e livels linguistics.

Las capacitads tadlar, leger, discurre e scriver san mintgamai vegnir cumbinadas cun in dals sis livels linguistics: textematica, lexematica, morfematica, sintagmatica, fonematica e prosodia.

3 Finamiras globalas, materia d'instrucziun, collavuraziun cun auters roms

1./2. onn		
Finamiras globalas	Materia d'instrucziun	Interdisciplinaritad
<p>Instrucziun da lingua Repeter, cumpletar ed approfondir las enconuschientschas linguisticas (pronunzia, ortografia, vocabulari, morfologia, sintaxa, stilistica)</p> <p>Lectura ed analisa litterara Leger ed analizar texts litterars e d'adiever</p> <p>Istorgia da lingua e litteratura Preschentar e tractar l'istorgia ed il svilup da la lingua Preschentar e tractar l'istorgia da la litteratura orala e scritta</p> <p>Tematicas actualas Preschentar e discutir la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics</p>	<p>Instrucziun da lingua Exercizis da pronunzia Exercizis d'ortografia Stgazi da plects (vocabulari fundamental, locuziuns, neologissemes) Repetiziun da la morfologia e da la sintaxa Approfundaziun da la stilistica Exercizis da different gener (p.ex. recitar poesias, improvisar e dramatisar, giugar scenas da teater, resumar e raquintar, describer, argumentar) Exercizis, translaziuns, concepts e curts referats Introducziun en la lavur cun las ovras da standard: grammaticas, vocabularis</p> <p>Lectura ed analisa litterara Lectura da prosa, poesia e teater da differentas epocas Lectura da texts d'adiever Lectura en classa ed individuala a chasa cun resumaziuns, analisas, commentars, improvisaziuns, elavuraziuns</p> <p>Istorgia da lingua e litteratura Emprima introducziun en l'istorgia ed il svilup da la lingua Litteratura orala (p.ex. ditgas, paraulas, chanzuns) e scritta</p> <p>Tematicas actualas Preschentaziun e discussiun da la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics (p.ex. meds da massa, instituziuns, fatgs da linguatg, minoritads)</p>	<p>Tudestg, auters linguatgs neolatins: elavuraziun da tscherts fenomens linguistic (pronunzia e dicziun, derivanza da plects, sintaxa)</p> <p>Pedagogia, dissegn, lavurs manualas: collavuraziun</p> <p>Tudestg: cumparegliaziun da texts originals cun translaziuns</p> <p>Istorgia, musica, dissegn, lavurs manualas, psicologia: coordinaziun da las lecturas cun las epocas che vegnan tractadas</p> <p>Istorgia, l'instrucziun civica: collavuraziun en connex cun tematicas actualas (moviment da lingua, meds da massa, situaziun economica)</p>

3. onn		
Finamiras globalas	Materia d'instrucziun	Interdisciplinaritad
<p>Instrucziun da lingua Repeteter, cumpletter ed approfondir las enconuschentschas linguisticas (pronunzia, ortografia, vocabulari, morfologia, sintaxa, stilistica) Cumparegliar cun ils ulteriurs idioms, cun il rumantsch grischun e cun auters linguatgs neolatins</p> <p>Lectura ed analisa litterara da prosa, poesia e teater da differentas epocas Preschentar ed exercitar differentas metodos da l'analisa litterara</p> <p>Istorgia da lingua e litteratura Preschentar e tractar l'istorgia da la lingua e da la litteratura orala e scritta</p> <p>Tematicas actualas Preschentar e discutir la situaziun actuala da linguatg e cultura cun exempels pratics</p>	<p>Instrucziun da lingua Repetiziun ed approfondaziun dals differents aspects linguistics (p.ex. cun exercizis da stil, concepts, translaziuns) Cumparegliaziun cun ils ulteriurs idioms rumantschs, cun il rumantsch grischun e cun auters linguatgs neolatins; differenzas da structura, translaziuns Confruntaziun regulara cun texts nunlitterars da differents champs specifics (p.ex. terminologias spezialas) Lavur cun las ovas da standard: grammaticas, vocabularis, DRG, HWB</p> <p>Lectura ed analisa litterara Lectura ed analisa da texts da las differentas epocas e da l'entir territori rumantsch Differentas metodos da l'analisa litterara Referats e lavurs individualas pli grondas en connex cun l'analisa litterara</p> <p>Istorgia da lingua e litteratura Survista generala da l'istorgia da la lingua Survista da l'istorgia da la litteratura dal 16avel al 20avel tschientaner</p> <p>Tematicas actualas Aspects e problems actuals da tut gener (era sin fundament da texts/emssiuns na rumantschas) Tematicas linguisticas e politic-culturalas (bi- , tri -, quadrilinguitad ed identitad)</p>	<p>Biologia, pedagogia, psicologia, musica : exercizis da terminologia</p> <p>Tudestg: cumparegliaziun da texts originals cun translaziuns</p> <p>Etica e religiun: collavuraziun cun tractar tematicas e texts correspondentes</p>